

HLAVNĚ NEZŮSTAT BEZ PŘÍBĚHU

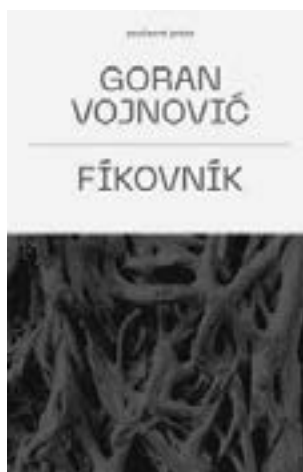
Míla Janišová

Román *Fikovník* slovinského spisovatele Gorana Vojnoviće, v pořadí trojka v jeho románové tvorbě, vypráví na pozadí jugoslávských dějin druhé poloviny dvacátého století rodinnou ságu tří generací — Aleksandara a Jany, Safeta a Vesny a Jadrana a Anji. Ač by se mohlo zdát, že hlavní postavou příběhu je Jadran, nejmladší z etnicky a národnostně smíšeného rodu, ve skutečnosti se vše točí kolem zcela jiných aktérů — paměti a strachu z její ztráty.

Jakýsi předstupeň k úvahám o paměti ve Vojnovičově díle představuje téma neporozumění, které bezprostředně souvisí s očekáváním a projekcí vlastních představ a potřeb do druhých. „Jinak jsem to zkrátka neuměla, očekávala jsem, že ona bude cítit, co bych cítila já na jejím místě,“ popisuje Vesna zásadní rozkol se svou matkou. Důležitá rozhodnutí zůstávají do poslední chvíle (anebo navěky) nevyslovená, o jejich motivech se mlčí. Neschopnost si naslouchat, neochota připustit vlastní slabost či strach ze selhání tak všechny svým způsobem odsuzují k samotě. Když Aleksandar říká svému vnukovi: „Nemusíš být sám, aby ses cítil osamělý,“ vystihuje osud většiny členů rodiny.

Druhý, neméně fatální důvod neporozumění spočívá v jazykové, etnické, národnostní různosti, a zrcadlí tak poslepanou Jugoslávii. „Nerozuměl jsem, já, trouba, který jsem přicházel odjinud, odtamtud, kde možná pořád znají jejich slova, i ta podivná, turecká, ale kde nikdy nerozuměli a kde pořád nerozumějí, co jim ti lidé těmi podivnými slovy chtějí říct,“ uvědomuje si Jadran po cestě za svým bosenským otcem. Stereotypy ovládají veškeré vztahy, samozřejmě se očekává, že Bosňáci myslí, jednají, prožívají jinak než Slovinci. Jazyk jako by neplnil svou základní funkci, nedokázal překlénout propast a zadržet podivný pocit, „že s někým nemluvíš společným jazykem, i když oba mluvíte tímž jazykem“, když „existuje bezpočet způsobů neporozumění“.

Neporozumění tu vytváří živnou půdu pro selhávání a iluzivnost paměti. Bez níž sice nelze být, ale také se na ni nelze

Goran Vojnović
Fikovník
přeložil Aleš Kozár
Meridione, Praha 2025
384 stran

v žádném ohledu spoléhat, protože těžko hledat v životě něco podobně šálivého. Nezadržitelně odplouvající, mizející vzpomínky vnucují otázku, kým člověk je, když si události jeho života nepamatuje ani ten, kdo je s ním sdílel, jak to sledujeme v případě Jany padající do propasti demence a Aleksandara, který nakonec z absence minulosti vytěží něhyplnou společnou přítomnost.

Pro třicátníka Jadrana, pro ten „plod neklidného dětství“, paměť představuje klíč k příběhu, který o sobě a také o své rodině, o svých nejbližších touží vyprávět. Věří, že jen úplný příběh mu poskytne rozřešení vlastní identity. Rodinná historie se však odhaluje neochotně, nesouvisle, v útržcích. Co když ti, kdo nám měli svůj příběh předat a pomoci stvořit náš vlastní, jen vyvolávali iluzi, klamali či příliš mnoho věcí zamlčeli? Co když v příběhu

zeje díra, která navždy zasela strach, hanbu a neochotu žít v přítomnosti? Pak je potřeba si pomoci lstí, tvořivým zaplňováním prázdných míst. Jadran se o to urputně snaží, vměstňuje svůj život do podoby románu a svým strachům čelí tím, čemu sám říká „konspirační teorie, vytvořená, aby [ho] omlouvala před sebou samým a před ostatními“.

Jeho snahu odráží také narativní strategie. Fragmentárnost umocňuje střídání ich-formy a er-formy, časových rovin, prostorů a vyprávěcích fokusů. V některých kapitolách jen z letmého použití přivlastňovacího zájmena poznáme, že slova jsou stále Jadranova, přestože zpřítomňují dobu, kterou nemohl znát. Tyto náznaky zpochybňují spolehlivost vyprávěče a odhalují Jadranovu zoufalou potřebu přimknout se k minulosti, aby unikl přítomnosti a především budoucnosti. Ta se v románu téměř vůbec nevyskytuje, nemluví se o ní, nespřádají se plány. Jen se několikrát mihne — a s ní fikovník. Pod ním Jadran poprvé přemýšlí o dnech, které po dědově smrti přijdou, na něj v závěru své iniciační cesty leze, aby natrhal fíky pro svou ženu Anju, odhodlán se k ní vrátit — už našel odvahu pro přítomnost a po sérii uniků se jeho iniciační cesta snad uzavírá.

Goran Vojnović se strhujícím způsobem, a přitom lehce a s mírnou ironií dotýká otázky paměti, kterou se západní společnost zdá být v poslední době posedlá. Hledáme zasuté příběhy svých rodin, necháváme si vytvářet rodokmeny, aplikace jako MyHeritage zažívají boom. Množství literárních děl zpracovávajících historii vévodí knihkupectvím. Ano, oddělit se od minulosti nelze, ale my si namlouváme, že bez minulosti není přítomnost, abychom ji stejně jako budoucnost obětovali na oltář mámení. A přitom, řečeno Anjinými slovy, „dospělí přijmou, že svět nemá smysl, že zná jen náhody a že se věci dějí nezávisle na nás a že je marné hledat jejich příčiny, svět je chaos a je dětinské ho násilně tlačit do příběhu“.